

MƏSUD MAHMUDOV (Azərbaycan)*

İLHAM TAHİROV (Azərbaycan)**

KAMİL AYDA-ZADƏ (Azərbaycan)***

SƏXAVƏT TALİBOV (Azərbaycan)****

İNTEQRASIYA OLUNMUŞ ELEKTRON LÜĞƏTLƏR SİSTEMİ AZƏRBAYCAN DİLİNİN MİLLİ KORPUSUNUN YARADILMASINDA BİR MƏRHƏLƏ KİMİ

Xülasə

Azərbaycan dilinin milli korpusunun yaradılması ideyası uzun inkişaf yolu keçmişdir. Bunun üçün ilkin baza, bünövrə Azərbaycan dilinin dəqiq riyazi-statistik metodlarla və yeni texnoloji vasitələrlə öyrənilməsi sahəsində qazanılmış təcrübə hesab oluna bilər (Bu barədə bax: 1; 2; 3; 4; 5; 6; 8; 9; 10 və s.). Dünyanın qabaqcıl elm mərkəzlərində yaradılmış milli korpuslar da örnək rolunu oynayır.

Korpus dilçiliyi sahəsində ilk tədqiqatlar 1956-cı ildən başlayaraq ABŞ-da aparılmışdır. Həmin dövrdə çoxfunksiyalı məlumat bazalarının və lüğətlərin hazırlanmasına başlanılmışdır. Bu işləri müasir milli dil korpuslarının ilk nümunələri hesab etmək olar. Hazırda dünyanın bir çox ölkələrində inkişaf etmiş aparıcı dillər üçün milli korpuslar işlənib hazırlanmışdır. Əlbəttə, bu korpuslar elmi və texniki göstəricilərinə görə eyni deyil.

Açar sözlər: *Azərbaycan dili, milli korpus, elektron lüğətlər sistemi, korpus dilçiliyi.*

Dünyanın ən çox rəğbət görən və örnək kimi götürülən korpusu Britaniya Milli Korpusu hesab olunur. Slavyan dillərindən rus və çex dillərinin milli korpusları xüsusilə seçilir (Mahmudov, 1994: 46).

Türk dillərinin məşin fondunun yaradılması ideyası 1988-ci ildə Moskvada sovet türkoloqlarının XIV plenumunda irəli sürülmüş və onun əsas istiqamətləri müəyyənləşdirilmişdir. Hazırda keçmiş SSRİ ərazisində yaşayan bir çox türkdilli xalqların milli korpuslarının yaradılması sahəsində işlər aparılmaqdadır. Qazax, tatar və başqırd dilləri üçün bu sahədə xeyli iş görülmüşdür (Mahmudov, 2013: 46-50; 7).

* Azərbaycan, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası (AMEA), Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu, baş elmi işçi, professor. E-mail: masud@lan.ab.az

** Azərbaycan, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası (AMEA), Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu, Hind-Avropa şöbəsinin müdiri, dosent. E-mail: ilham_tahir@lan.ab.az

*** Azərbaycan, Bakı Dövlət Universiteti, "Tətbiqi riyaziyyat" kafedrasının müdiri, professor. E-mail: kamil_aydazade@rambler.ru

**** Azərbaycan, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası (AMEA), İnformasiya İdarəetmə İnstitutu, aparıcı elmi işçi. E-mail: saxavat@yahoo.com

Milli korpus hər hansı bir konkret dildə mətnlərin elektron formada toplanmasına istiqamətlənmiş məlumat axtarış sistemidir. Konkret dilin milli korpusunda həmin dil tam şəkildə, bütün səviyyələrdə təmsil olunur. Korpusu təşkil edən mətnlər və həmin mətnlərə müraciət formaları müəyyən qaydalar üzrə nizamlanır. İstifadəçi onu maraqlandıran istənilən məsələ ilə bağlı korpusdan lazımi məlumat əldə etmək imkanına malik olmalıdır. Korpusda dilin bütün üslubları, janrları inkişaf mərhələləri, özəllikləri, fonetikasi, qrammatikasi, frazeologiyası, lüğətləri (ikidilli, çoxdilli tərcümə lüğətləri, terminoloji, tarixi, etimoloji, dialektoloji, statistik, antonimlər, sinonimlər, omonimlər, müxtəlif sorğu lüğətləri, onomastik, ensiklopedik və s.) ehtiva olunur. Milli korpusda müxtəlif istiqamətli və janrlı bədii mətnlər, jurnal, qəzet materialları, elmi, elmi-populyar, tədris mətnləri, dini-fəlsəfi mətnlər, texniki mətnlər, rəsmi-işgüzar və hüquqi mətnlər, məişət mətnləri və s. geniş əks olunur.

Hazırda respublikamızda elektron hökumət və elektron kitabxana xidmətləri fəaliyyət göstərməkdədir. Milli kitabxanada, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının kitabxanasında, bir çox sahə kitabxanalarında, elmi-tədqiqat müəssisələrində, ali məktəblərdə nəşr olunmuş və olunan ədəbiyyatın elektron variantı yaradılır və internetdə yerləşdirilir. Bütün bu resurslar milli korpusda mətn massivi kimi istifadə oluna bilər. Lakin kitabların elektron variantları internetdə çox vaxt ilkin işlənməmiş, çap olunduğu kimi (kağız variantda olduğu kimi) qoyulur. Bu da onların müxtəlif məqsədlərlə istifadəsini (onlardan müxtəlif məlumatların alınmasını) çətinləşdirir. Milli korpus üçün nəzərdə tutulmuş mətnlər birbaşa deyil, müəyyən işlənmə prosesindən sonra (lingvistik işlənmə, markerlənmə və s.) sistemə daxil edilə bilər. İnternetdə yerləşdirilmiş bu materialların korpusda istifadə üçün ilkin işlənmə prosesinin forma və üsulları barədə düşünməyə dəyər. Mövcud potensialdan səmərəli şəkildə yararlanmaqla Azərbaycan dilinin milli korpusunun yaradılması sahəsində işləri intensivləşdirmək olar.

Azərbaycan dilinin milli korpusu aşağıdakı altkorpuslardan təşkil oluna bilər:

- əsas mətnlər altkorpusu;
- lingvistik təhlil altkorpusu;
- kütləvi informasiya vasitələri altkorpusu;
- paralel mətnlər altkorpusu;
- dialekt mətnləri altkorpusu;
- poetik mətnlər altkorpusu;
- tədris altkorpusu;
- leksikoqrafiya altkorpusu;
- şifahi nitq altkorpusu;
- aksentologiya altkorpusu;
- multimediyalı altkorpusu və s.

İş prosesində milli korpusa yeni altkorpuslar əlavə edilə və ya bəzi altkorpuslar ləğv oluna bilər. Milli korpus açıq sistemdir və onun strukturunda və funksiyalarında istənilən vaxtda zərurət yarandıqda dəyişiklik aparıla bilər.

Milli korpusun altkorpuslarının hamısı eyni vaxtda fəaliyyət göstərmir. Alt-korpuslar formalaşdıqca, onların təminat bazası yarandıqca fəaliyyətləri reallaşır. İlk vaxtlarda korpusda bir neçə altkorpus fəaliyyət göstərir. Onların qarşılıqlı əlaqələri, tələbatı yeni altkorpusların yaranması üçün stimula ola bilər.

Fikrimizcə, ilk növbədə leksikoqrafiya – lüğət altkorpusunun funksiyasını, fəaliyyətini canlandırmaq olardı. Respublikamızda nəşr olunmuş və olunan bütün lüğətlərin elektron variantını qısa müddətdə yaratmaq lazımdır.

Leksikoqrafiya altkorpusunda respublikamızda olan bütün lüğətlərin elektron variantları arasında əlaqə yaradılmalıdır. Leksikoqrafiya altkorpusu istifadəçinin kitabxanaya getmədən, onlarla lüğəti vərəqləmədən hər hansı bir söz haqqında tam linqvistik (leksikoqrafik) məlumat əldə edə bilməsini təmin etməlidir. Tam linqvistik məlumata sözün izahlı lüğətdəki mənalara, tələffüzü, düzgün yazılışı, transkripsiyası, etimologiyası, dialektoloji lüğətlərdəki məna variantları, frazeoloji vahidlərdə işlənmə məqamları, başqa dillərə tərcüməsi və s. aid edilə bilər.

Azərbaycan Dilinin Milli Korpusunun leksikoqrafiya altkorpusunun yaradılması istiqamətində atılmış addımlardan biri “Azərbaycan dilinin lüğət tərkibinin inkişafı, dilin normalarına əməl olunmasının ictimai monitorinqi və dilin verilənlər korpusunun hazırlanması üzrə inteqrasiya olunmuş elektron sistemin və lüğətin yaradılması” adlı layihə sayıla bilər. Bu layihə AMEA Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunun baş elmi işçisi, fil.ü.e.d., prof. Məsud Mahmudovun rəhbərliyi ilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Elmin İnkişafı Fondunun 2015-ci ilin əsas qrant müsabiqəsinə təqdim edilmiş və bu çərçivədə elmi-tədqiqat proqramlarının (EIF-KETPL-2015-1(25)) qalibi olmuşdur. Bir il (1 may 2017-ci il – 01 may 2018-ci il) müddətində yerinə yetirilməsi nəzərdə tutulmuş layihə Dilçilik İnstitutunun və AMEA İdarəetmə Sistemləri İnstitutunun əməkdaşları (Məsud Mahmudov, İlham Tahirov, Aytən Bəylərova, Rasim Heydərov, Kamil Ayda-zadə, Səxavət Talıbov, Firudin Əhmədov, Elşən Mustafayev) tərəfindən icra edilmişdir.

Layihə çərçivəsində aşağıdakı işlərin yerinə yetirilməsi nəzərdə tutulmuşdur:

- Dilin normalarına əməl olunması və lüğətlərlə bağlı toplanılmış irad, təklif və tövsiyələrin təhlili, müvafiq tədbirlər görülməsi üçün aidiyyətli orqanlarla müzakirə və qərarların qəbulu;
- Lüğətlərin elektron variantlarının hazırlanması, dilin lüğət tərkibinin zənginləşməsinə və təkmilləşdirilməsinə xidmət edən portalın yaradılması;
- Sistemin mobil versiyasının hazırlanması.

Layihə çərçivəsində dünya təcrübəsində nəzəri və praktik leksikoqrafiyanın inkişaf istiqamətləri nəzərdən keçirilmişdir. Müasir dünya leksikoqrafik təcrübəsi göstərir ki, qloballaşan dünyada leksikoqrafiyaya özünəməxsus industriya növü kimi yanaşılır. Bunu oxucunun söz haqqında ən müxtəlif informasiya ehtiyacının ödənilməsinə nəzərdə tutan lüğət industriyası hesab etmək olar. Həmin industriyanın inkişafı ilə bağlı aparılan araşdırmalar göstərir ki, müasir leksikoqrafiya əsasən iki istiqamətdə inkişaf edir. 1. Xüsusi sahələr üzrə ixtisaslaşdırılmış lüğətlərin yaradılması. Belə lüğətlər yalnız bir növ informasiyanı ehtiva edir (məsələn, yalnız sö-

zün yazılışı, yalnız sözün mənşəyi, yaxud yalnız sözün birləşmə əmələ gətirmə qabiliyyəti və s. haqqında hazırlanan lüğətlər); 2. Universal, kompleks lüğətlərin yaradılması. Belə lüğətlər söz haqqında mümkün olan bütün informasiyanı özündə ehtiva edir, onlarda təkcə sözün mənasının izahı, qrammatik xarakteristikası, tələffüz və yazılış qaydaları deyil, həm də bir sözün digər sözlərlə mənə əlaqələri (sinonim, antonim), müxtəlif üslublarda işlənmə xüsusiyyətləri təsvir olunur. Bu tip kompleks lüğətlərdə bəzən sözün adlandırdığı əşya və ya hadisə ilə əlaqəli ensiklopedik məlumatın daxil edilməsi də müşahidə edilir.

Layihə çərçivəsində Azərbaycan dilinin orfoqrafiya və izahlı lüğətləri ilə bağlı kütləvi informasiya vasitələrində (qəzet, radio, televiziya, sosial şəbəkə və saytlarda) toplanılmış irad, nöqsan, təklif və tövsiyələr təhlili edilərək sistemləşdirilmiş və 14 bənddən ibarət təkliflər paketi şəklində Azərbaycan dilinin yeni orfoqrafiya qaydalarını hazırlayan Orfoqrafiya komissiyasına təqdim edilmişdir. Azərbaycan ədəbi dili normalarının pozulma halları da layihə iştirakçıları tərəfindən qeydə alınmış və daha geniş dairədə müzakirə olunmaq üçün təhlil edilərək sistemləşdirilmişdir. Layihə çərçivəsində yaradılmış inteqrasiyalı elektron lüğətlər sistemində Azərbaycan dilinin orfoqrafiya və izahlı lüğətləri və ədəbi dilin normalarının pozulması ilə bağlı müxtəlif mənbələrdən toplanılmış materialların mütəmadi olaraq müzakirə olunması, nəticə etibarilə sistemə daxil edilmiş lüğətlərin onlayn olaraq təzələnməsi nəzərdə tutulmuşdur.

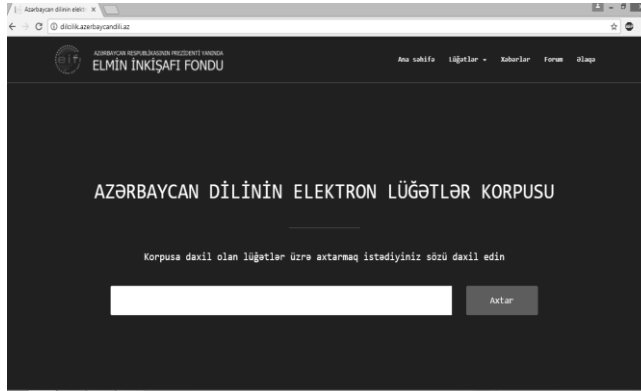
Layihənin son məhsulu kimi Azərbaycan dilinin lüğət tərkibinin inkişafı, dilin normalarına əməl olunmasının ictimai monitorinqi və dilin verilənlər korpusunun hazırlanması üzrə inteqrasiya olunmuş elektron sistem və onun əsasında “Azərbaycan dilinin elektron lüğətlər korpusu” portalı yaradılmış və internetdə yerləşdirilmişdir (<http://dilcilik.azərbaycandili.az>). Portalın lüğətlər bölümündə ilkin olaraq aşağıdakı lüğətlərin mükəmməl elektron variantları yerləşdirilmişdir:

1. Azərbaycan dilinin orfoqrafiya lüğəti (Genişləndirilmiş və yenidən işlənmiş 6-cı nəşr. 110563 söz. Bakı, “Şərq-Qərb” Nəşriyyat evi, 2013, 839 s.);
2. Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti . Dörd cildə. (I cild – 744 s., II cild – 792 s., III cild – 672 s., IV cild – 712 s.). Bakı, “ Şərq – Qərb”, 2006;
3. Paşayev A., Bəşirova A. Azərbaycan şəxs adlarının izahlı lüğəti (16164 ad – 8328 kişi adı, 7836 qadın adı). Bakı, Mütərcim, 2011, 340 s.,
4. Azərbaycan dilinin ixtisarlar lüğəti (Azərbaycan və xarici dillərdəki ixtisarları əhatə etməklə).

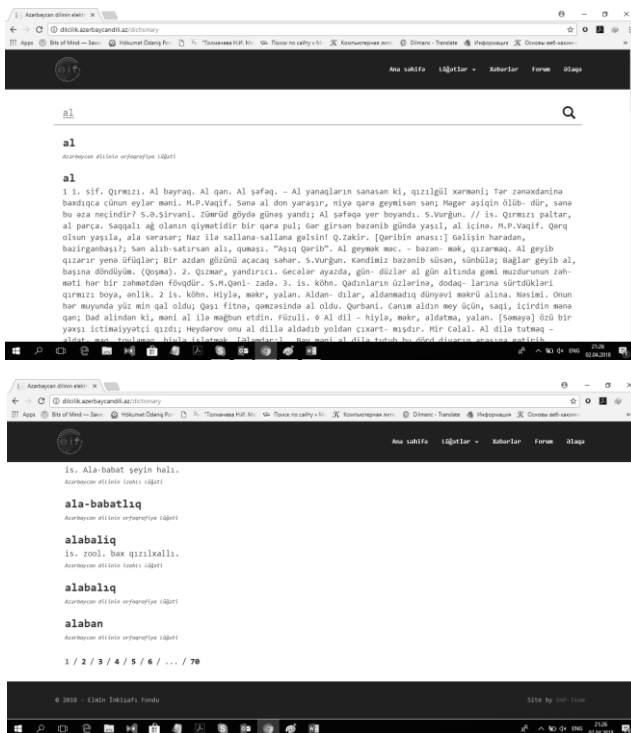
Azərbaycan dilinin elektron lüğətlər korpusu

“Azərbaycan dilinin elektron lüğətlər korpusu”nun strukturunu nəzərdən keçirək.

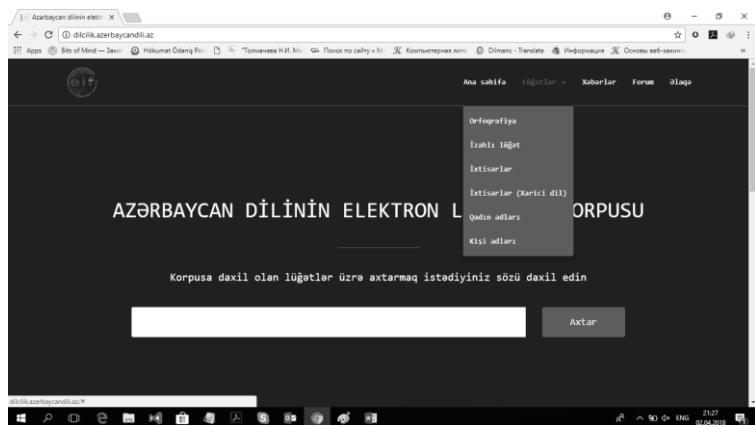
Sistemin ana səhifəsinin ümumi görünüşü aşağıdakı kimi işlənmişdir:

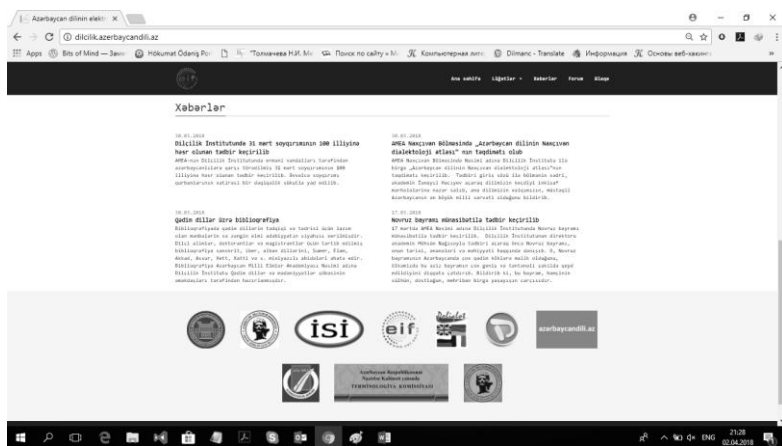
Axtarış sahəsinə istənilən frazı daxil edib “Axtar” düyməsini kliklədikdə elektron lüğətlər korpusunda həmin fraza ilə başlayan bütün sözlər ekranda görünəcək. Axtarış korpusuna daxil edilmiş bütün lüğətlər üzrə aparılır və axtarılan ifadəyə uyğun gələn bütün sözlər müvafiq lüğətlərə istinadlarla təchiz olunur. İstinadlar müvafiq lüğətə keçməklə axtarışı seçilmiş lüğət üzrə davam etdirməyə imkan verir. Məsələn “al” frazasını axtarış sətirində daxil edib “axtar” düyməsini klikləsək, aşağıdakı nəticələri alarıq:

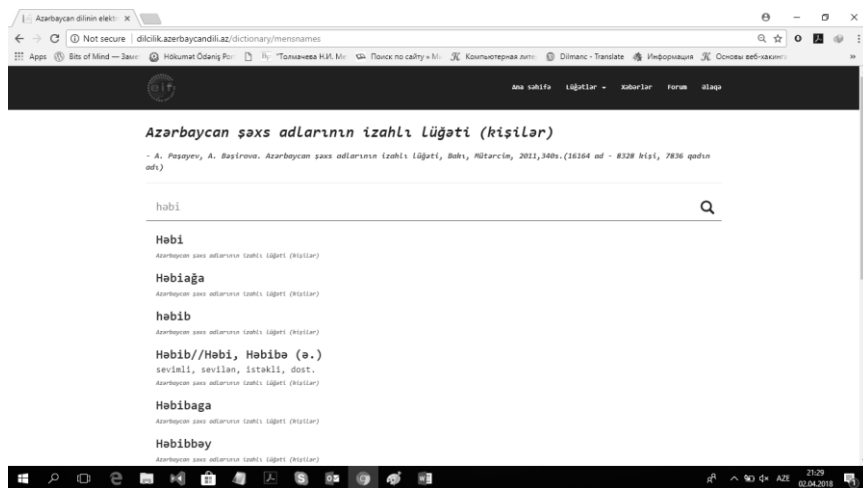
Ana səhifənin menyü sətirindən istifadə etməklə seçilmiş konkret lüğət üzrə axtarış etmək olar.

Ana səhifənin aşağı hissəsində dilçiliklə bağlı xəbərlər və partnyor təşkilatların emblemləri linklər şəklində yerləşdirilmişdir.

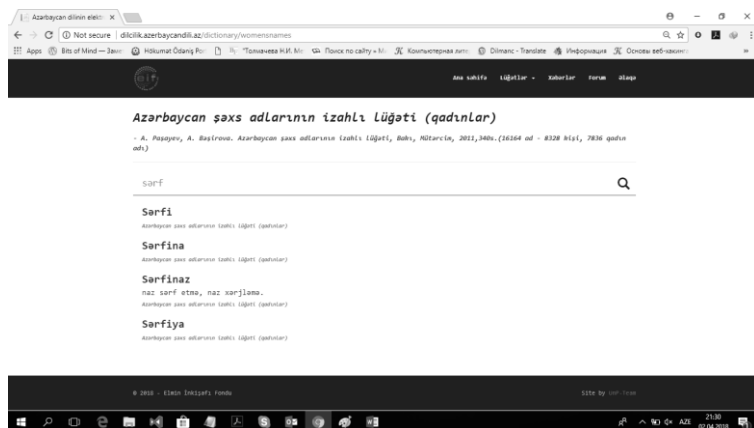

Korpusa daxil olan lüğətlər üzrə axtarış apararkən axtarış sətirinə hərflər ardıcıl daxil edildikcə ona uyğun gələn frazaya müvafiq lüğətdəki sözlər ekranda görünür. Məsələn, kişi adları lüğətində axtarış sətirinə "Həbi" ifadəsini daxil etdikdə ekrana aşağıdakı məlumatlar çıxır:

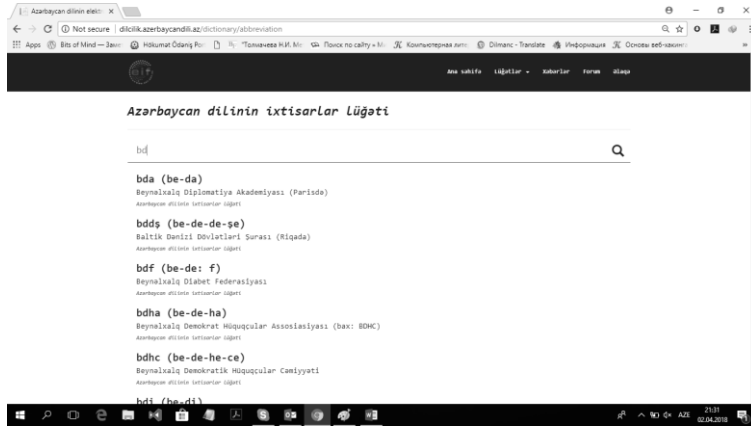

Orfoqrafiya lüğətinin elektron versiyası bütün hərflər üzrə tam şəkildə hazırlanıb başa çatdırılmışdır.

Şəxs adlar lüğəti “Kişi adları”, “Qadın adları” və “Adlar izahı ilə” kimi üç hissəyə bölünərək tam şəkildə elektron formaya keçirilmişdir. Bu lüğətdən də istifadə zamanı axtarış sətirində hərflər ardıcıl daxil edildikcə lüğətdə ona uyğun sözlər ekranda görünür.

İxtisarlar lüğəti “İxtisarlar” və “İxtisarlar (xarici dildə)” kimi iki hissəyə bölünərək tam şəkildə elektron formaya keçirilmiş və sistemə daxil edilmişdir. Bu lüğətdən də istifadə prosesində axtarış sətirində hərflər ardıcıl daxil edildikcə lüğətdə ona uyğun sözlər ekranda görünür.

Lüğətlərdə ediləcək dəyişikliklər üçün xüsusi altsistem yaradılmışdır. Bu sistemdən ancaq administrator səlahiyyəti olan istifadəçilər yararlanırlar. Onlar müvafiq lüğətlərə yeni söz əlavə edə, mövcud hər hansı sözü lüğətdən silə, sözün izahı üzərində lazımı dəyişikliklər apara bilər. Bundan əlavə, moderator səlahiyyəti olan istifadəçi forumun idarə edilməsi üçün müvafiq səlahiyyətlərə malik olur.

İstifadəçi səlahiyyətlərini müəyyənləşdirmək üçün xüsusi altsistem yaradılmışdır. Bu sistemə daxil olmaq üçün qeydiyyatdan keçmək lazımdır

Login

Remember me?

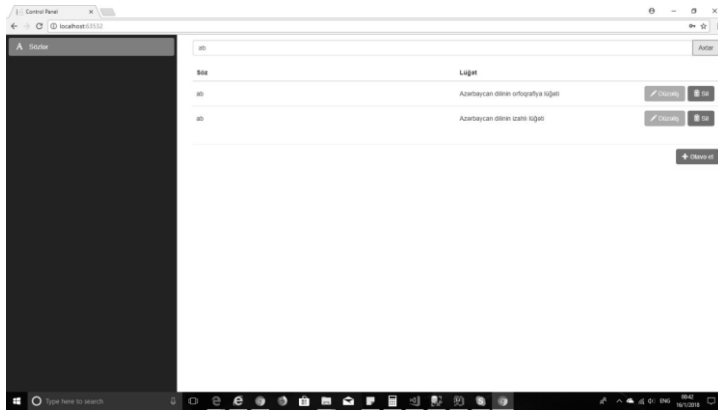
Sistemə daxil olduqdan sonra pəncərə açılır. Açılmış pəncərədə sol tərəfdə 3 bölmə üzrə aşağıdakılar yerləşdirilmişdir:

- Sözlər
- Xəbərlər
- Rəy və təkliflər

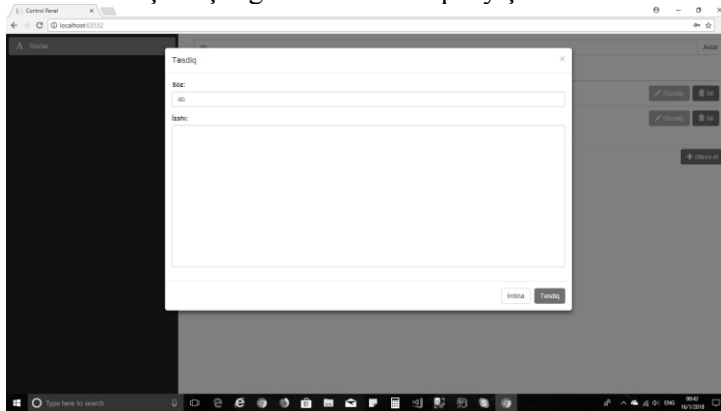
Bu bölmələrin hər hansı biri üzrə müvafiq düzəlişlər aparmaq olar.

Açılmış pəncərənin axtarış sətirinə daxil edilmiş sözlər korpusun lüğətləri üzrə axtarılır və nəticələr aşağıdakı kimi ekranda əks olunur (Məsələn, “ab” frazasını daxil etsək):

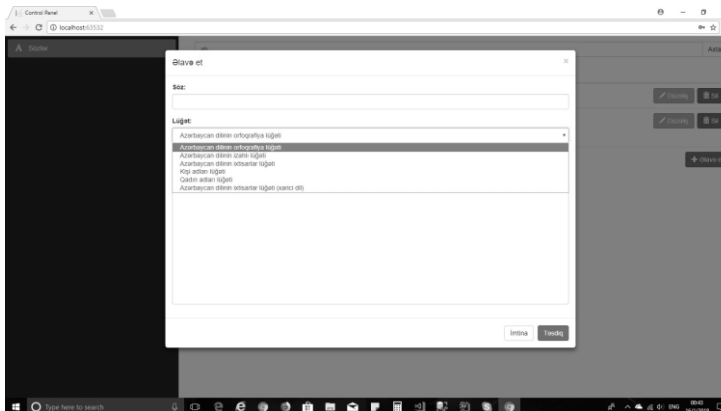

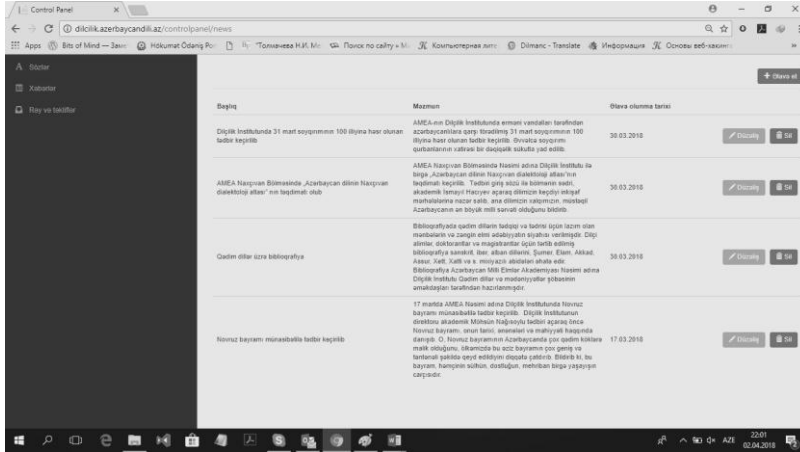
Bundan sonra seçilmiş lüğət üzrə müvafiq dəyişikliklər edilir.

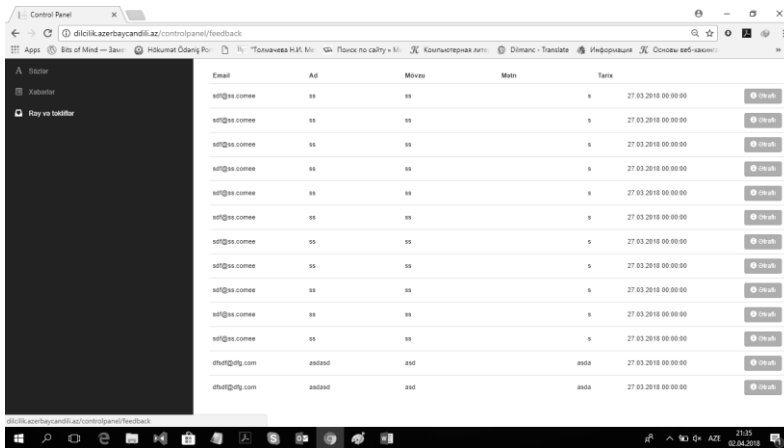
Bu dəyişikliklər konkret söz və onun haqqındakı əlavə qeyd üzərində aparıla bilər. Hər hansı bir yeni sözü müəyyən bir lüğətə əlavə etmək və ya silmək üçün alt sistem yaradılmış və onun strukturu aşağıdakı kimi müəyyənləşdirilmişdir:

İdarəedici panel vasitəsilə “Xəbərlər” menyusundan istifadə etməklə yeni xəbərlər əlavə etmək və onlar üzərində müəyyən dəyişikliklər aparmaq mümkündür.

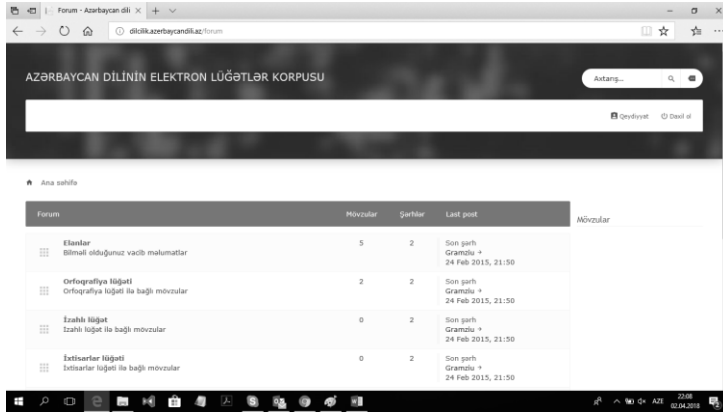

“Rəy və təkliflər” bölməsinə daxil olmaqla sayta dilçiliklə bağlı göndərilmiş elektron müraciətlərə baxmaq olar.

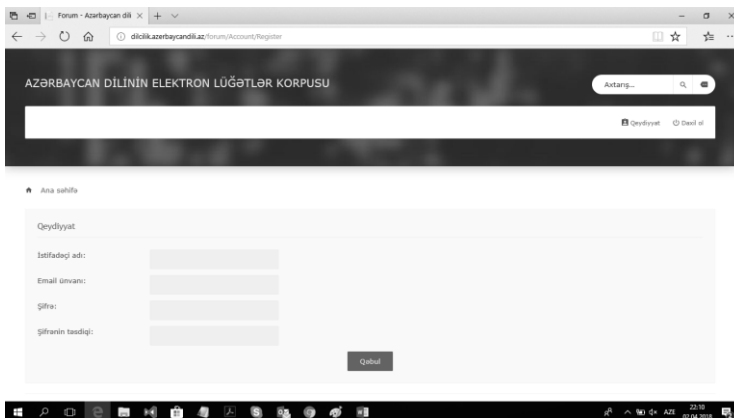
Dilin normalarına əməl olunması və lüğətlərlə bağlı toplanılmış irad, təklif və tövsiyələrin təhlili və müvafiq tədbirlər görülməsi üçün aidiyyətli orqanlarla müzakirəsi, qərarların qəbulu ilə bağlı alt sistemin ümumi strukturu və iş prinsipləri də müzakirə edilmiş və müvafiq struktur və qaydalar qəbul olunmuşdur. Ayrı-ayrı lüğətlərdə edilən hər hansı bir dəyişiklik yalnız saytın moderatoru tərəfindən həyata keçirilir. Qərarlar xüsusi yaradılmış komissiya tərəfindən toplanılmış irad, təklif və tövsiyələrin təhlili nəzərə alınmaqla kollektiv əsasda qəbul edilir.

Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti (4 cildlik) elektron formata keçirilmiş, redaktə edilmişdir. Sistemin mobil versiyada da işləməsi üçün kros platforma əsasında sistem yaradılmışdır. Dilin normalarına əməl olunması və lüğətlərlə bağlı toplanmış irad, təklif və tövsiyələrin təhlili və müvafiq tədbirlər görülməsi üçün aidiyyətli orqanlarla müzakirəsi, qərarların qəbulu ilə bağlı portalın strukturu müəyyənləşmiş və onun proqram təminatı işlənilib hazırlanmışdır.

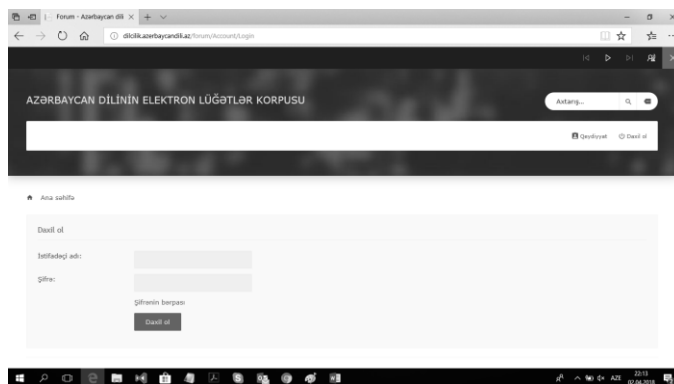
Forumda hər hansı mövzu yaratmaq üçün ilk öncə qeydiyyatdan keçmək lazımdır. Qeydiyyat proseduru aşağıdakı alqoritm əsasında aparılır. İstifadəçi yeni qeydiyyat formasını doldurduqdan və lisenziya şərtləri ilə tanış olduqdan sonra onun üçün müvəqqəti passiv hesab açılır və onun elektron ünvanına hesabı aktivləşdirmək üçün link göndərilir. İstifadəçi hesabını aktivləşdirdikdən sonra forumdan istifadə etməklə yeni mövzular açıb müzakirələrdə iştirak edə bilər. Mövzu ətrafındakı qeydlər moderator tərəfindən yoxlanarkən lisenziya şərtlərinə əməl etməyənlər sistemdən çıxarılır, həmin istifadəçi haqqında müvafiq qeyd aparılır. Belə qeydlərin sayı 2 dəfədən çox olduqda, həmin istifadəçi sistem tərəfindən bloklanır.

Forumda qeydiyyatdan keçmək üçün səhifənin strukturu aşağıdakı kimidir:

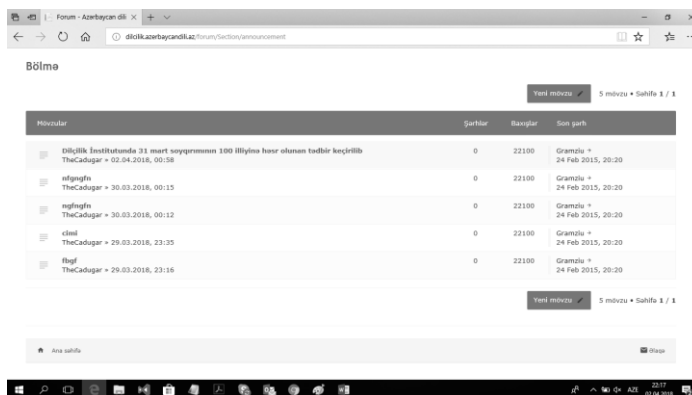

Forma doldurulduqdan sonra “qəbul” düyməsini sıxmaqla qeydiyyatdan keçmək olar.

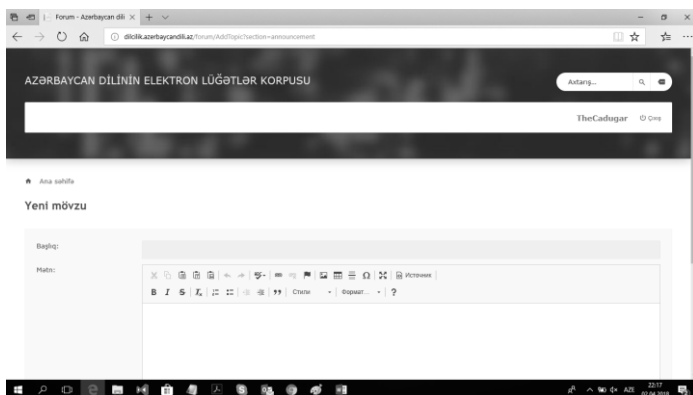
Yeni mövzu yaratmaq üçün əvvəlcə sistemə daxil olmaq lazımdır.

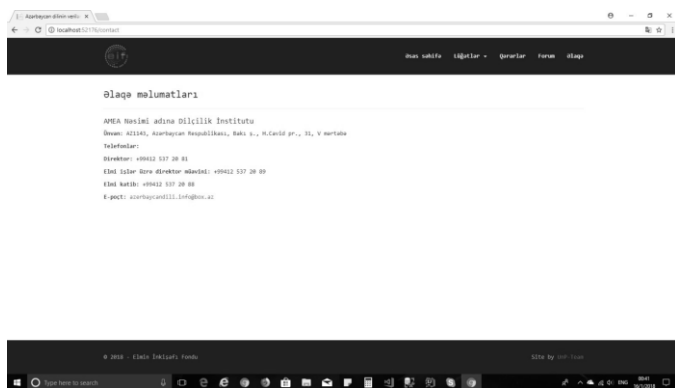
Bundan sonra seçilmiş mövzu üzərində düzəliş etmək və ya yeni mövzu yaratmaq olar.

Forumda yeni yaradılan mövzu üçün pəncərə aşağıdakı kimidir:

Əlaqə menyusunun pəncərəsi aşağıdakı strukturda görünür:

Layihənin son məhsulu olaraq ortaya çıxan inteqrasiya olunmuş elektron lüğətlər sistemi Azərbaycan dilinin milli korpusunun leksikoqrafiya altkorpusunun yaradılması və təkmilləşdirilməsi yönündə ciddi addımlardan sayıla bilər. Azərbaycan dilinin milli korpusu zəngin elmi təcrübə, yüksək ixtisas hazırlığı, böyük sərəfətə və zəhmət tələb edən mükəmməl məlumat axtarışı sistemi kimi səciyyələndirilə bilər. Qabaqcıl dünya təcrübəsinə əsaslanmaqla milli korpusun yaradılması Azərbaycan xalqına və Azərbaycan dilinə sanballı və çox qiymətli töhfə olardı.

Bu iş Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Elmin İnkişafı fondunun maliyyə yardımı ilə yerinə yetirilmişdir. Qrant EIF-KETPL-2-2015-1(25)-56/53/5

İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT

1. Axundov, A. (1979). Riyazi dilçilik: Xülasələr və təfriqlər. Dərs vəsaiti. Bakı: ADU nəşriyyatı.
2. Mahmudov, M. (1994). Azərbaycan mətnlərinin avtomatik işlənməsi sistemi. Fil.e.d. ... diss. avtoşəfə, Bakı.

3. Mahmudov, M. (2013). Kompüter dilçiliyi. Bakı: Elm və təhsil.
4. Tahirov, İ., Rəhmanov, C. (1993). Türk dilləri məşin fondunun Azərbaycan dili korpusundakı leksik blokda İran dillərindən alınmaların yerləşdirilmə xüsusiyyətləri // Tarixi və təbii dilçilik. Azərbaycan EA Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu, Bakı: Elm.
5. Vəliyeva, K.A. (1996). Mətnin avtomatik təhlili və sintezi. Bakı: Örnək.
6. Велиева, К.А. (1971). Формальное описание синтеза азербайджанского слово. Автореф. дисс. канд. филол. наук. Москва.
7. Гузев, В.Г., Пиотровский Р.Г., Щербак А.М. (1988). О создании машинного фонда тюркских языков. // Советская тюркология.
8. Мамедова, М.Г. (1984). Автоматизированный отбор лексики в информационно-поисковый тезаурус на основе анализа терминологических словарей. Автореф. дисс. канд. филол. наук. Москва.
9. Пинес, В.Я. (1970). Моделирование структуры азербайджанских глагольных форм в связи с проблемой автоматического словаря, Москва:АКД.
10. Рахманов, Дж.А. (1988). Статистико-дистрибутивный анализ азербайджанского текста (на уровне графем и фонем), Баку: АКД.

Месуд Махмудов (Азербайджан)
Ильхам Таиров (Азербайджан)
Камил Айда-Заде (Азербайджан)
Сахават Талыбов (Азербайджан)

Система интегрированных электронных словарей как один из этапов создания национального корпуса азербайджанского языка

Резюме

Идея создания национального корпуса азербайджанского языка прошла долгий путь развития. Поэтому первичной базой, фундаментом может считаться опыт, приобретенный в области изучения азербайджанского языка точными математико-статистическими методами и новыми технологическими средствами (см. 1; 2; 3; 4; 5; 6; 8; 9; 10 и др.). Национальные корпуса, созданные в передовых научных центрах мира, также играют роль образца.

Первые исследования в области корпусной лингвистики проводились в США начиная с 1956-го года. В этот период началась подготовка многофункциональных баз данных и словарей. Эти работы могут считаться первыми образцами современных национальных языковых корпусов. В настоящее время во многих странах мира разработаны и подготовлены национальные корпуса для развитых ведущих языков. Эти корпуса, безусловно, неодинаковы по своим научным и техническим показателям.

Ключевые слова: *азербайджанский язык, национальный корпус, система электронных словарей, корпусная лингвистика.*

Masud Mahmudov (Azerbaijan)

Ilham Tahirov (Azerbaijan)

Kamil Ayda-zade (Azerbaijan)

Sakhavat Talibov (Azerbaijan)

The Integrated Electronic Dictionary System as a Level in the Creation of the Azerbaijani National Corpus

Abstract

The idea of creating the Azerbaijani National Corpus has passed a long way of development. The preliminary basis as a ground for this can be considered the experience, gained in the study field of the Azerbaijani language by means of exact mathematic and statistic methods and new technological appliances (see:1; 2; 3; 4;5;6;8;9;10; etc). The other National Corporuses created in the world's most leading scientific centres also played a great role in it.

First researches in the field of Corpus Linguistics began in the USA in 1956. That period of time was known with the preparation of multifunctional data base and dictionaries. All these works can be considered to be the first samples of modern national language corporuses. Nowadays, national language corporuses have already been prepared for the highly-developed leading languages in most countries of the world. Of course, they are different according to their scientific and technical specification figures.

Key words: *the Azerbaijani language, the National Corpus, Electronic Dictionary System, Corpus linguistics.*
